

lás folyamatának különböző típusaira világít rá a munkahelyek világában. Mindennek az alátámasztására egy Dániában végzett szakképzést vizsgáló kutatás eredményei szolgálnak.

A harmadik szerkesztési egység (*Learning and Knowing in Work Organizations*) alkotja a tanulmánykötet legerjedelmesebb részét. Alkotói a tanulás perspektívájából közelített tudásközvetítés (*transmission of knowledge*) folyamatát vizsgálják. *Thomas Binder, Erling Björgvinsson és Per-Anders Hillgren* közös kutatásuk során egy szokatlan és különleges módszert, a videotechnika nyújtotta lehetőséget alkalmazták. Ennek során mód nyílt a munkahelyi informális tanulási folyamatok kritikai alapú elemzésére.

A következő írásban *Reijo Meittinen és Jaakko Virkkunen* arra a kérdésre keresi a választ, hogy vajon lehetséges-e a munkahelyi tanulás eredményeként kialakult tudás megőrzése és továbbadása az új alkalmazottak számára. *Gun-Britt Wärvik és Per-Olof Thång* – mérnökökkel készített interjúk alapján – pedig arról tájékoztat, hogy a munkahelyi szervezet átalakítása során a munkahelyi tanulásban milyen változások következtek be.

A tizenharmadik fejezet – *Hanne Dauer Keller* tollából – alkotja e tematikai egység talán legérdekesebb és egyben legolvasmányosabb írását. A szerző azt a folyamatot jellemzi, amely során szociális munkások egy csoportjának – a munkahelyükön megvalósuló – kompetenciafejlesztésre került sor (kompetencián értve a „mit” és a „hogyan” típusú tudásokat). A szociális munkások munkahelyi környezetben való képzése elemi erejű, hiszen egy olyan szakma gyakorlásáról van szó, amely megköveteli a folyamatos (pl. törvényi, rendeleti) változásokhoz való alkalmazkodóképesség magas szinten tartását, és ez csak a kompetenciák fejlesztésével érhető el. A változásokhoz való alkalmazkodás képessége nemcsak az egyének számára kívánatos, hanem általában a tudás alapú szervezetek (*knowledge-based organizations*) számára is.

Szintén sok érdekességet és aktualitást tartogat *Marit Risman és Jorun M. Stenoién* közös vállalkozása, amelyben – interjúkra alapozott – eset-tanulmány formájában mutatják be egy multikulturális munkahelyi környezetben (norvég egészségügyben dolgozó lengyel ápolók) megvalósuló tanulási folyamatokat.

A kötetzárófejezetében *Elena P. Antonacopoulou* szintetizáló jelleggel törekszik egyrészt a korábbi tanulmányok koherens rendszerbe foglalására, másrészt perspektívákat kínál a jövőbeli munka-

helyi és szervezeti tanulás kutatásához. A távlati kutatások vezérfonalául a gyakorlaton alapuló tanulás (*learning-in-practise*) eszméje szolgál.

Mindent figyelembe véve megállapítható, hogy a tanulmánykötet gazdag elméleti anyagával és kutatási beszámolóival jelentékeny mértékben hozzájárul mind a munkahelyi, mind a szervezeti tanulás jelenségvilágának megértéséhez. A kötet tudományos színvonalát biztosítja, hogy a szerzők a szakterület nemzetközileg is elismert kutatóinak számítanak, emellett elmondható róla, hogy élvezetes olvasmány is egyben.

Mindebből kifolyólag a könyv bátran ajánlható a szervezeti és a munkahelyi tanulás kutatói számára, illetve azok részére is, akik szakmai vagy csupán általános érdeklődést mutatnak a téma iránt.

(*Bente Elkjaer et al. [eds]: Learning, Working and Living. Mapping the Terrain of Working Life Learning. Palgrave Macmillan, 2006, London. p. 260.*)

Tözsér Zoltán



#### AZ OKTATÁSON INNEN, A „PARTIUMON” TÚL

A nevelésszociológia az oktatásügy és a társadalom találkozási pontján jött létre. Ez a fiatal tudomány a különböző diszciplínákat és földrajzi határokat tekintve a „híd” szerepét tölti be, s próbálja meg átugrani, vagy esetleg téglánként lebontva átjárhatóbbá tenni a falakat nemcsak országhatárok és tudományok, hanem az emberek között is. E gondolat jegyében születtek meg azon kutatások (elsősorban a *Regionális Egyetem*), amelyeket a *Régió és oktatás* című kiadványsorozat bemutat, s amelyet a Debreceni Egyetem Neveléstudományi Doktori Program kutatói, hallgatói, valamint társkutatói vittek véghez Kozma Tamás vezetésével 2002 és 2006 között, a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program támogatásával.

A *Regionális Egyetem* és az abból kinövő kutatások a sikeres regionális és interdiszciplináris együttműködés példás bizonyítékai. A benne részt vevő hallgatók és kutatók ugyanis határon innen és túlról, valamint neveléstudományon innen és túlról érkeztek. Közös gondolko-



dásuk gyökere abban rejlik, hogy egy olyan történelmi térben élnek és/vagy kutatnak, amelyet – bár politikailag és „földrajzilag” megpróbált a történelmi szétszabdalni – szellemi-kulturális kapcsolatai mind a mai napig összetartanak. Ez a határmenti régió a „Partium”, amelyen ma három ország, Magyarország, Románia és Ukrajna osztozik. Utóbbi félvezeredes történelme folyamán kiterjedését és politikai tartalmát változtatva ugyan, de látens szellemi-kulturális egysége számos társadalmi jelenségben ma is kitapintható. Noha a köztudatban a „Partium” elnevezés leszűkült a romániai részre, továbbra is fellelhetők a ma már határokkal sebzett egység nyomai a terület egészén, amelybe beletartozik Magyarországon Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye, Romániában Szatmár, Bihar, Szilágy és Máramaros megye, valamint Ukrajnában Kárpátalja kompakt magyarsággal rendelkező járásai. A szóban forgó kutatások elsősorban a „Partium” oktatási hagyományait vizsgálják, de az érzékelhető egységre fókuszálnak. Ezt megragadván körvonalazódtak céljaik: a határmenti felsőoktatási intézmények széleskörű vizsgálata. Ezen belül sor került a nemzetközi tapasztalatok rendszerezésére, a szomszédos országok felsőoktatási fejlesztéspolitikájának összehasonlítására, a harmadfokú képzés iránti társadalmi igény feltárására, valamint a tanulmányokat folytató hallgatók jellemzésére a „Partiumban”. Ezzel azt a nehéz feladatot vállalta magára a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központja (a CHERD), hogy a rendszerváltozás során kibontakozó új jelenségek közül kettőt, a felsőoktatás szerkezeti átalakítását és a regionalitást összekapcsolja, s ezáltal új információkat közvetítsen Európa keleti és nyugati régiói között a harmadfokú képzés túl- és továbbéléséhez, szerepéhez, valamint fejlesztéséhez kapcsolódóan.

Az itt bemutatott *Régió és oktatás* című kiadványsorozat négy kötetből áll. Első két kötete a *Regionális Egyetem* c. kutatásról nyújt áttekintést, *Régió és oktatás – Európai dimenziók*; valamint *Régió és oktatás – A „Regionális egyetem” kutatás zárókonferenciájának tanulmánykötete* címen. A sorozat harmadik és negyedik kötete (*Education and Church in Central- and Eastern-Europe at First Glance; Religion and Values in Education in Central- and Eastern-Europe*) pedig mindezt egy új megközelítésből, az egyházi felsőoktatás szerepvállalására fókuszálva mutatja be, a REVACERN (*Religion and Values: Central and Eastern European Research Network*) nevet viselő kutatás eddigi eredményeit összefoglalva.

A sorozat további kötetei várhatóan a TERD-kutatás (*The Impact of Tertiary Education on Regional Development*; OTKA 69160) eredményeiről fognak beszámolni.

A sorozat első kötete a *Regionális Egyetem* c. kutatás első konferenciáját mutatja be, amelyet 2005 áprilisában rendeztek, és amely a *Regionalitás és oktatás európai dimenzióban* nevet viselte. A Pusztai Gabriella által szerkesztett kötet hat fejezetre oszlik. Elsőként egy olyan fejezetet olvashatunk, amely értelmezési keretet nyújt a kötet egészéhez. Süli-Zakar István tanulmánya a régió, a regionalitás és a regionalizáció fogalmak tisztázását szolgálja. Kozma Tamás pedig a kutatás lényegi kérdését alapozza meg, ti. azt, hogy milyen szerepet tölt be a harmadfokú képzés egy-egy régió gazdasági-politikai fejlődésében.

A válasz többféle megközelítésből érkezik. Ezen megközelítések mentén gyűltek csokorba a kötet fejezetei. Így elsőként a regionális identitás, a térségi kötődés és az oktatás kapcsolatát ismerhetjük meg. Majd a Regionális Egyetem Kutatócsoport kérdőíves felmérésében részt vevő hallgatók oldaláról közelítünk a válaszhoz. (A felmérés során a 2003/2004-es tanév első szemeszterében elsőéves hallgatókat kérdeztek meg a „Partium” felsőoktatási intézményeiben.) A hallgatók pezsgő életének bemutatását követően eljutunk a nem kevésbé élettel teli intézményekhez. Így az iskolák és más intézmények *közötti* társulásokhoz; valamint – az egyházi iskolákra fókuszálva – az iskolákon *belüli* közösségekhez kerülhet közelebb az olvasó. Végül az *élethosszig tartó tanulás* – e napjainkban divatosá vált terminus – is szerepet kap egy színes fejezetben, ezúttal regionális szemüvegen keresztül nézve.

Az első kötet egy recenziógyűjteménnyel zárul, amelyben a „Partium” felsőoktatási intézményeinek kutatói mutatják be az egymás műhelyéből kikerülő kiadványokat. A Nyíregyházi Főiskola Neveléstudományi és Szociálpedagógiai Tanszéke és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kiadványaiból, a Partiumi Egyetemi Szemléből valamint a debreceni pedagógiai iskola kutatóműhelyének munkásságából kap ízelítőt az olvasó Gönczi Ibolya, Gabóda Béla, Demeter Szilárd, valamint Brezsnaynszky László prezentálásában.

A sorozat első kötete a még éppen folyó *Regionális Egyetem* c. kutatás elméleti megalapozását mutatta be, valamint első konferenciájának eredményeiről és előadásairól számolt be. A második kötet a már lezárt kutatás eredményeinek súlypontosítására, legfontosabb megállapításainak ki-

emelésére, valamint végkövetkeztetéseinek összegyűjtésére hivatott, Juhász Erika szerkesztésében. Ennek jegyében összegzik a kutatás vezetői a négy témacsoport négy éven át tartó kitartó és alapos munkáját.

Elsőként Kozma Tamás tanulmányát olvashatjuk, aki nemcsak kutatásvezetőként vett részt a kutatásban, hanem emellett vezető kutatói szerepet is betöltött a *hazai, a partiumi és a nemzetközi oktatáspolitikai modellek vizsgálatával foglalkozó munkacsoportban*. Egy olyan tanulmányt olvashatunk tőle, amelyben a kutatás friss eredményei és a sokéves kutatói/neveléstudományi tapasztalat találkozhat. Ez elsősorban a Kelet-Közép-Európában végbemenő felsőoktatási és felsőoktatás-politikai átalakulás ismertetésében érődik, amely egy érett megközelítés által hozza közelebb az olvasót a témához: egy olyan elméleti, történeti, időbeli, politikai és tudományos keretbe helyezi el a kutatást, amely érthetőbbé teszi annak érvényességét, szűkségességét és céljait. Ez nem más, mint a mindenkor állami oktatáspolitikák térségi visszhangja és hatása a helyi-térségi szándékokra és törekvésekre, nevezetesen a „Partium” térség helyi intézménypolitikájára. Arra is részletes választ kap a kíváncsi olvasó, hogy miért a „Partium” elnevezésű térség lett a vizsgáladás terepe, és hogy miért is szerepel ez a kifejezés mindig idézőjelben.

A „Partium” teljes körű bemutatására vállalkozott Süli-Zakar István, aki a *regionális statisztikai és társadalom-földrajzi vizsgálatokat végző csoportot* vezette. A térség történelmének ismertetése igen igazalmas összefüggésekre mutat rá, és segít megérteni azt, hogy hogyan tudott a mai napig ilyen markánsan fennmaradni (és hatni) a térségi identitás ezen a határok által szétszabdalt területen. Mindemellát a „Partium”-ban élők (főként a gazdaságra, a közlekedésre és a népességcsökkenésre vonatkozó) közös problémáit is megismerhetjük, a kutatás gyümölcsként megszületett kartográfiai ábrázolásokkal színesítve. A szerző az együttműködés infrastrukturális korlátaira és új lehetőségeire is felhívja a figyelmet.

A *térség oktatási intézményeiben oktatásszociológiai vizsgálatokat végző csoport* vezetője Pusztai Gabriella volt, aki oktatásszociológiai szempontból közelítette meg a témát. Így a térség oktatás-ökológiai karakteréről tudhatunk meg többet e tanulmányból. A csoport azt tűzte ki célul, hogy megismerje a régió harmadfokú képzés iránti igényeit, és felvázolja az ellátásukra létrejövő lehetőségeket. Ennek érdekében több hullámban végeztek vizsgálatokat a térség felsőoktatási in-

tézményeiben, amely vizsgálatok során maguk az intézmények és a hallgatók körében készültek felmérések. Az eredményeket itt is „regionális” szemszögből ismerhetjük meg: az iskolai pályafutás és a földrajzi helyzet összefüggéseiről tudhat meg többet, aki elolvassa a tanulmányt, és a szerző ide kapcsolódó további beszámolóit.

A Juhász Erika vezette munkacsoport részfeladata a *Kutatási menedzsment* volt. Az itt olvasottak első ránézésre úgy tűnhetnek, hogy azok kihagyhatók lennének egy tudományos igényű tanulmánykötetből, hiszen a kutatás menedzselésének technikai oldalát mutatják be. E látszat ellenére mégis tanulságos olvasmány ez a rész is, hiszen nem csak egy tudományos értékű kutatás „menedzseri hátterét”, „kulisszatitkait” ismertet. Attól mélyebb tartalommal bír. Azt tudhatjuk meg belőle, hogy egy ilyen fontos témát felölelő kutatás tényleges gyakorlati hasznosításához milyen utak vezethetnek, és hogy ebben a kutatásban milyen utat „teremtettek meg” a résztvevők. A *Regionális Egyetem* ebből a szempontból (is) valóban példaértékű, hiszen a pályázati forrást nyújtó intézmény részére végzett adminisztráción túl olyan feladatokat is teljesített a kutatócsoport, amelyek igazolják, hogy nem egy öncélú, „haszontalan” projekt valósult meg. Egy dokumentációs központ kialakításáról, szakértői hálózat működtetéséről, konferenciák és találkozók megszervezéséről, kiadványok szerkesztéséről olvashatunk itt, és – ami a legfontosabb – konkrét képzések és továbbképzések kidolgozásáról.

A kötet további fejezetei színes témák mentén gyűjtik csokorba a kutatásban részt vevők tapasztalatait. Így ízelítőt kapunk az egyházi és kisebbségi felsőoktatás különböző megközelítéseiből, betekintést nyerhetünk a felnőttképzés színes témáiba, a Felsőoktatás című fejezetben szemezgethetünk a több hullámban végzett kérdőíves vizsgálatok sokszínű eredményeiből, végezetül a regionalitás tárgykörébe tartozó témák is szót kapnak.

A kötet sorozat folytatásaként – immár a harmadik sorszámot viselve – megjelent az *Education and Church in Central- and Eastern-Europe at First Glance* című kiadvány, amely a kutatás szakértői hálózatának bázisán megalakult CHERD munkatársai és a REVACERN-kutatásban részt vevő közép- és kelet-európai szakemberek írásait foglalja össze angol nyelven. Mivel a posztoszocialista országokban az egyházak csak a rendszerváltás után kaptak újra nagyobb szerepet, s csak azóta folynak a vallás és oktatás kapcsolatát, annak különböző szegmenseit vizsgáló újabb kutatások, a tanulmánygyűjtemény igen hasznos és



hiánypótló a neveléstudomány területén. A kötetet szerkesztők elsőként gyűjtötték össze azon kutatók eredményeit, akik az oktatás és a vallás területének szakértői a különböző közép- és kelet-európai országokban.

A Pusztai Gabriella által szerkesztett kötetben két fő téma köré csoportosulnak az írások. Az első részben a felekezeti iskolák, míg a könyv második részében a vallási oktatás az agyújtófogalom, amelyhez a különböző nemzetiségű szerzők kutatásai kapcsolódnak. A tizenkét angol és egy német nyelvű tanulmány szerzői révén majdnem minden posztszocialista ország képviselteti magát.

A Régió és Oktatás sorozat legfrissebb, negyedik kiadványa a *Religion and Values in Education in Central and Eastern Europe* című tanulmánykötet, mely abból a célból készült, hogy áttekintést nyújtson a REVACERN-projekt 2007-es konferenciájának munkájáról. Négy fő kérdéscsoport köré összpontosult ez a nemzetközi, elsősorban közép- és kelet-európai országokban folyó kutatássorozat. Elsőként a kutatási területek főbb hipotézisei fogalmazódtak meg az egyházi oktatásra vonatkozóan. A második témakör azokat az oktatási célokat vizsgálja, amelyek egyházi csoportokhoz köthetők. A harmadik az oktatásban megjelenő új kihívásokkal foglalkozik, amelyek a 20. században végbemenő változásokból, illetve az egyház és az állam szerepvállalásaiból adódnak. További vizsgálati területeket jelentenek az oktatás szociológiai megközelítései, amelyek az iskolarendszert szocializációs feladat mellett más, például munkaerő-piaci szempontból is vizsgálják. A negyedik kutatási terület a társadalmi tőke és a tudástőke vizsgálata, jelen kötetben elsősorban az értékek szempontjából.

A tanulmányok szerzői igen alapos, mélyreható kutatásokat folytattak, ugyanakkor a témához kapcsolódóan szerteágazó megközelítésekkel találkozhat az olvasó. A kötet közel negyven tanulmányát négy alfejezetbe csoportosította a szerkesztő, Pusztai Gabriella. Olvashatunk a vallás és az értékek megjelenéséről a közoktatásban, a felsőoktatásban, a felnőtteképzésben és a társadalmi tőkével kapcsolatban is.

A kiadványsorozat összességében egy minőségi szemle a Debreceni Egyetem Neveléstudományi

Doktori Programjában részt vevő, vagy azzal együttműködő kutatók és hallgatók munkáiból, valamint az általuk végzett kutatásokhoz kapcsolódó külföldi kutatók tanulmányaiból. A szerzők, kutatók igen sokféle témát dolgoznak fel, amelyek mégis egyfajta egységet alkotnak az oktatás regionális és vallási dimenziója mentén. A kutatások időbeli és térbeli egységet is alkotnak. Kezdetben csupán egy régióra, a „Partium”-ra koncentrált a figyelem, ám annak a nemzetközi oktatáspolitikai modellek közötti elhelyezésével egy nemzetközi térbeli dimenzió is kitárult, amely által az utolsó két kötetben már egy közép-európai kontextus jelenik meg. Ezt a „nyitást” jelzi az is, hogy a kiadványok angolul jelennek meg, azaz egy tágabb, nemzetközi közönség számára is elérhetővé váltak.

A *Regionális Egyetemet* követő további kutatások (REVACERN, TERD) is jelzik, hogy ennek a munkának igen aktív folytatása van. A sikeres kutatásoknak, a felsőoktatásról való gondolkodásunkat pontosabbá, árnyaltabbá tevő eredményeknek, a továbbgondolásra alkalmas kérdéseknek és nem utolsósorban a kutatás szakértő vezetőinek, illetve a kitartó doktorandusz-közöségnek köszönhetően jelenleg is folynak vizsgálatok, amelyek továbbvizik az eddigi kutatások küldetését. Ez a küldetés pedig nem más, mint térségünk fejlődésének tudományos eszközökkel történő támogatása.

(A Régió és oktatás kiadványsorozat kötetei: 1. Pusztai Gabriella (2005) (ed) *Régió és oktatás – Európai dimenziók*. Debrecen, Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete. p. 309.; 2. Juhász Erika (2006) (ed) *Régió és oktatás – A „Regionális egyetem” kutatás zárókonferenciájának tanulmánykötete*. Debrecen, Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete. p. 421. [A konferenciát 2006. jún. 2-án Budapesten tartották.]; 3. Pusztai Gabriella (2008) (ed) *Education and Church in Central- and Eastern-Europe at First Glance*. CHERD, Debrecen. p. 219.; 4. Pusztai Gabriella (2008) (ed) *Religion and Values in Education in Central- and Eastern-Europe*. CHERD, Debrecen. p. 455.)

Ceglédi Tímea & Németh Nóra Veronika